

Halasy-Nagy Endre

Megkérdőjelezem a hagyományos finnugor/uráli elmélet érvényességét, és érvekkel támasztom alá, hogy a finnugor/uráli elmélet inkább fikció, mint tudomány.

Nem magyar nyelvész mondta ki, hogy a hagyományos és hivatalos uráli nyelv-elmélet nem csak „történelem előtti tényként” megalapozatlan, hanem pusztán nyelvészeti szempontból sem állja meg a helyét. Angol egyetem nyelvész-professzora támogatja személyében és elméletében azokat a magyarokat, - akár laikusok, akár nyelvészek, vagy más humán tudományok tudósai – akik soha nem hittek nyelvük uráli elméletében.

Szépszámú hallgatóság előtt tartott – a Magyar Őstörténeti Munkaközösség felkérésére - Angela Marcantonio egyetemi tanár (Cambridge) előadást nyelvészeti kutatásainak megállapításairól az ELTE BTK. Múzeum krt. 6-8 alatt, a 252-es teremben. Mondandójára a finnugrista nyelvész-szakemberek közül senki sem volt kíváncsi, csak levélben üzentek, amit felolvastattak. Az előadást követő felkért hozzászólások közül talán a legmeglepőbbet, amely joggal tarthat igényt a magyar nyelv iránt érdeklődő olvasók érdeklődésére, szó szerint közöljük.

Tisztelt Professzorasszony, hölgyeim és uraim!

A harmadik évezred első esztendejében, egyféle nyitányaként a beharangozott újnak, már a rendszerváltozottnak lódított időkbén, a legolvasottabbnak mondott hazai napilapunk hasábjain olvashattuk azt a mindannyiunknak szóló figyelmeztetést, hogy: „*A tudomány ott végződik, ahol a magyar nyelv finnugor eredetét elkezdik kétségbe vonni. Eddig a pontig tart a tudomány. Ami ezen túl van, az a politikai és szellemi alvilág.*” (1) Bizonyára ennek a figyelmeztetésnek a következménye, hogy 2006-ban a magát magyarnak és demokratikusnak hirdető újság egy nyugati egyetemen tanító nyelvész-szakembernek a finnugrista nyelvészetet bíráló írását nem volt hajlandó közölni!

Tisztelt Professzorasszony, hölgyeim és uraim!

Kedves mindannyian, akik a szellemi és politikai alvilág képviselőiben itt megjelentek.

Az előbbi idézet felemlegetése időszerű és szükségszerű, mert a professzor-asszony már korábban írásban és szóban egyaránt kinyilvánította álláspontját, mely szerint:

„Mekérdőjelezem a hagyományos finnugor/uráli elmélet érvényességét, és érvekkel támasztom alá, hogy a finnugor/uráli elmélet inkább fikció, mint tudomány.” (2)

Az előadó „nem tekinti a történeti összehasonlító nyelvészetet az őstörténet-kutatás egyik ágának.”(3) Tehát cáfolja Leibniz tételét, mely szerint (4) a népek eredetének kérdéseire a nyelvek összehasonlítása, a nyelvek rokonságának bemutatása deríthet fényt.

Mindezek tükrében szeretnék, mert hogy érdemes volna, egy röpke visszpillantást tenni az elmúlt 182 év egynehány nyelvészeti törekvésére. 182 esztendővel ezelőtt az országgyűlésen gróf Széchenyi István egy éves jövedelmét ajánlotta fel a magyar nyelvet ápoló tudós társaság megalapítására.

A Magyar Tudományos Akadémia, a legnagyobb magyar alapításaként a magyar nyelv művelésére alapított közintézményből az alapító minden jó-szándéka ellenére, a magyar nyelvvel foglalkozó, tudomány-politikai társulattá vált.

A halzsíros atyafiság ellenzőit előbb csak kigúnyolták, azután már szégyentelenül kicsúfolták, majd tudományosan cáfolták, és üldözni kezdték, végül ellehetetlenítették, külföldre kergették, vagy vidéki magányba száműzték. Az akadémiára benyújtott munkáikat elfektették, sőt megsemmisítették, elégették. Arany János lemondásának (aki az Akadémia titoknokaként nem tudta a titkot magában tartani), egyik oka, éppen Paul Hunsdörfer égetési tevékenysége volt, aki elhamvasztatta Szentkatolnai Bálint Gábornak az akadémiához benyújtott nyelvészeti értekezéseit. (5)

Ez az akadémia, Vámbéry Ármin tevékenységét egyszerűen csak szellemi betyárságnak minősítette (6), de persze adós maradt mindmáig Vámbéry téziseinek cáfolatával.

De nem tudtak Fischer Károly Antal tanulmányával sem boldogulni, így azt csak elhallgatták. Szegény Fischer jogos felháborodását érdemes idézni: *„Én, aki a történettudományt nem kenyérkeresetből gyakorlom...joggal kérdezhettem és kérdezhetem: miért nem méltatták bírálatra a könyvemet, mely – bár lehetne, s vannak is fogyatkozásai – mégis kézzel fogható, szemmel látható igazságokat tartalmaz...A felelet, mint mondám, az volt, hogy ellenkezik mindenben, mit valónak hisznek. S mi ez a „való”? Ez a „való” a finnugor leszármazás elmélete, amelyet az `50-es évek elején, Schlözer nyomán, az importált német és cseh professzorok csempésztek be hozzánk, akiknek buzgó apostolai a mostani finnugor atyafisággal ellenkező véleményt lábra kapni nem engednek...”* Fischer munkájának cáfolatára minden valamirevaló finnugrista nyelvészeti munka kitér, de az irodalomjegyzékben elfelejti a tanulmány címét és Fischer nevét közölni. (7)

Figyelemre méltó egykori kultuszminiszterünknek, Trefort Ágostonnak idevonatkozó nyilatkozata, miszerint: *„Tisztelem az urak álláspontját, nekem azonban - mint miniszternek – az ország érdekeit kell nézmem, és ezért a külső tekintély szempontjából előnyösebb, a finnugor származás princípiumát fogadom el, mert nekünk nem ázsiai, hanem európai rokonokra van szükségünk. A kormány a jövőben csakis a tudomány ama képviselőit fogja támogatni, akik a finnugor eredet mellett törnek lándzsát.”* (8)

Így előzmények után kerülhetett előtérbe a nagyszombati egyetem csillagásának munkája, amelynek a magyar nyelvészeti szakirodalomban a XVIII. század végéig semmi hatása nem volt. Az Új Magyar Nagylexikon így méltatja az uráli nyelvészet címszónál: *”Sajnovics a magyar és a lapp nyelv rokonságát bizonyította, mégpedig módszeresen.”*(9) Pusztay János nagy finnugrista nyelvész szerint is: *”A finnugor összehasonlító nyelvészet határköve Sajnovics Demonstrációja.”*

Sajnovics János Demonstratio-ját, amelyet Koppenhágában nyomtattak ki, és a dán királyi tudós társaságban ismertették először 1770-ben, nos ezt a művet a legtöbb magyar nyelvész nem is ismeri. A latin nyelven írott és néhány unikális példányban fennmaradt kiadványt csak 1994-ben fordították le magyar nyelvre. Mindaddig ez a mű csak latinul volt olvasható.

A magyar összehasonlító nyelvészet bibliája, minden finnugrista nyelvész apostolának sokat idézett, de általában senki nyelvész által soha el nem olvasott alapl műve így kezdődik. *„Csodálkozom talán a Királyi Tudós Társaság, hogy én, aki egyébként matematikai tudományokkal és főleg csillagászati tanulmányokkal foglalkozom, grammatikai értekezést dolgoztam ki. De ha a dolgot méltóztatik mélyebben megvizsgálni, meg fogja érteni: senki mástól nem várhat több joggal ilyen értekezést, mint tőlem.”*

Majd így folytatja: *„Noha finnmarkiából visszatérve illő szerénységgel tagadtam, hogy érteném a lappok beszédét (tudniillik ez a hír terjedt el), ugyanakkor azonban azt állítottam, hogy a magyar és a lapp nyelv azonos. Hanem ezt csakis valami írásművel lehet bebizonyítani, különösen azoknak, akik egyik nép nyelvében sem járatosak...hozzájutottam egynémely híres szerző művéhez is, amelyekben a magyar, valamint a lapp nyelv egyezését, ha*

nem is bizonyítják, de világosan állítják. Így ezen a téren nem követelhetem magamnak a felfedezés dicsőségét.”

„S noha távolról sem az én feladatomban e nyelv őseredetét nyomozni s azt hiszem, senki sem várja ezt el tőlem, mégis, úgy vélem, hálás lesz az olvasó, ha tárgyamtól kissé eltérően, előadom, amit minap közölt velem levélben T. HELL atya, kiemelkedő tehetségéhez méltón és a dolgok egymáshoz illesztésében való nagy jártasságával, nem kevésbé éleselméjű, mint finom módon kigondolva. Azon a véleményen van: a kínaiak az ősei vagy minden ázsiai népek, sőt a magyaroknak is, vagy legalábbis az ázsiai nyelveknek, azaz: a magyarok legősibb dialektusát a kínai dialektusokban kell keresni.

Senki sem kétli, hogy a kínaiakkal szomszédos volt ez a nép, amelyet DEGUINES hunnak nevez. Végül: a tatár nyelv nagyrészt megegyezik a kínaival, továbbá a törökkel, a török pedig a magyarral, tehát a kínai is a magyarral....

Kíváncsi lévén arra, úgymond, hogy mit jelent és honnan ered a lapp same, sabme vagy samelets szó (ti.: a lappok nem a lapp, hanem a Same, Sabme vagy Sabmelets névvel illették magukat), amellyel a lappok önmagukat nevezik meg, Kircher atya China illustrata c. könyvét forgattam, amelyben van egy térkép a Kínával szomszédos vidékekről is. Megnéztem a térképet, elolvastam Kircher beszámolóját misszionáriusaink útjáról, s a 65. oldalhoz érve egy homokos, kietlen, a kínaiaktól északra fekvő pusztaság leírását olvastam, amelyet a könyv szerint Lop-nak vagy Lap-nak neveznek, a tatárok pedig ugyanezt a pusztát Samo-nak hívják.....Úgy tűnik tehát, hogy a lappok ezt tartják őshazájuknak, amikor magukat Samelets-nek nevezik. Márpedig, ha eképp a lappok egykor a kínaiak szomszédai voltak, az is ideillő állítás, hogy a lappok egykor a kínaival egyazon népet alkottak (több más súlyos bizonyítékom is van arra, hogy a lappok és általában a finnek, Finnország elfoglalása előtt egy népet alkottak a kínaiakkal). S ha egyazon nép voltak, a lappok nyelvének azonosnak kellett lennie a kínaiak nyelvével. Mivel pedig bizonyított dolog, hogy a magyar és a lapp nyelv azonos, ezért a magyarnak is valamilyen módon egyeznie kell a kínaival.”(10)

Tisztelettel kérem a mosolygás megszüntetését, mert az igazán nevetséges nem maga a mű, hanem az abból a tudomány számára levont állítás! Százötven éven keresztül rendre-másra hivatkoztak rá, idézték szélteben-hosszában, magyaráztak vele, és elhithetni próbálták azt, amit ép elmével senki sem hihet, ami nem állja ki, nemhogy a tudományosság, de a józan ész kritikáját sem!

A nyelvészeti szaktudományok művelői közül manapság igen kevesen olvassák a tudományágat megalapító, a mai modern finnugor összehasonlító nyelvészeti tudomány kizárólagos alapjait lefektető műveket, míg alkotóikat a nyelvtudomány parnasszusára emelve, nevüket áhítatos tisztelettel idézik. A finnugrisztika őseinek tekintett Sajnovics, Reguly és Budenz mellett a nyelvkoncepció igazi alapjait lefektető Franz Miklosich és Gregor Dankovszky neve legfeljebb csak Arany Jánosnak az Ortológusokra írott verseiből ismerhető meg. Az 1833-ban megjelentetett Magyaricae Linguae lexicon critico-etimologicum a szerzők számára a Magyar Tudományos Akadémia tagságát jelentette. Szófejtéseik színvonalára jellemző, hogy a kopoltyú szót a szláv „rákolló” jelentésű klepeto szóból származtatták. A honfoglalók ménjének párját a szláv kancicá-ból eredeztették. Munkájuk fő mondanivalója, és a finnugor származáselmélet lényege, hogy az úgynevezett finnugor népek művelődésre, politikai, társadalmi, műszaki alkotásokat csakis más népek hatására és vezetésével képesek.

Erre alapozva lett a XIX. században a magyar-ugor összehasonlító nyelvészetnek tanszéke, s rajta elsőként 1868-ban Budenz a „magyar-ugor összehasonlító nyelvészet” magántanára. 1872-ben felállítják az altáji összehasonlító nyelvészeti tanszéket, amely csak ezt követően lett idővel Finnugor Nyelvtudományi Tanszék, amely a legjobb „budenzi hagyományokat folytatta.

Van-e annál szomorúbb ezekre a rokon tudományokra nézve, de feltehetnénk a kérdést úgy is, hogy tudomány-e egyáltalán az, amelyik nem észérvekkel vitázik, nem tényekkel bizonyít,

egyáltalán nem meghallgat, hanem eltilt, ellenvéleményeket elhallgattat, a vitába szállót politikai ellenfélnek és szellemi alvilágbélinek titulálja? Nem ellenzékének, hanem ellenségének tekinti a neki ellentmondót, és nyílt háborút indít ellenük. E harc győzedelmi dicshimnuszát énekelte meg Pusztay János nyelvész az "Ugor-török háború után" címmel megírt művében. (11)

Az elméleti alap belső következetlensége a jelenkori összehasonlító nyelvtudomány minden területén észlelhető. A nyelvtudomány atyjainak első tételei és fogalmai – nem lévén módjuk megszületni – a tanítványok számára egytől-egyig apriorivá váltak. Sehol sem olyan erős a hajdani nagy nevek kultusza, mint a nyelvészet tudományában.

Kívül állónak vagy kívül rekesztettnek nem nehéz észrevenni, hogy a finnugor összehasonlító nyelvészeti bizonyítások egyszerű körkörös érvelések tipikus és egyértelmű halmaza, ahol az egyik mondvacsínált érveléssel erősítik a másik csak sejtést, az egyik elképzelt nyelvi fejlődéssel bizonyítják a másik alaphipotézist

Idehaza a finnugor nyelvészet továbbra is hivatalosan elfogadott, hivatalos elméletté tett nézet kizárólagos, - teljesen a magyar alkotmánnyal szembenálló módon - és az egyetemeken egyedül tanítható, államilag támogatott, és alkalmazásában kizárólagos tudomány. Idehaza igen, ugyanakkor az elmélettel szemben megfogalmazódó kétségek és cáfolatok egyre inkább teret hódítanak az európai nyelvészeti tudományban.

A finnugrizmus összehasonlító nyelvészeti-tudományának egyre inkább való ellehetetlenülésével új maszlag van dagasztás alatt: az uráli nyelvészet és annak altájai. *„Az uralisztika felvet korábban nem vizsgálta nyelvészeti kérdéseket is. Az uralisztika sok tekintetben lényeges különbséget jelent a finnugrisztikához képest. Jelentős előrelépés tapasztalható, látókörtágulás, módszerbővülés figyelhető meg. Ugyanakkor az uralisztikában minden egyes újítás felhasználja a nagy hagyományú, sok eredményt elért szülő, a finnugrisztika üzenetét.”*

„Újabban eddig soha nem látott színkála-bővülés tanúi lehetünk. Az uráli nyelvészetet hazánk határain túl szerte a világon művelik. A helyi kutatási sajátosságok rányomják bélyegüket a vizsgálatokra. Így az uráli nyelvek kutatói élnek az amerikai és a szovjet strukturalizmus eszközeivel, felhasználják a transzformációs-generatív nyelvi elemzést, sőt az algebrai és gépi nyelvészet módszereit, eljárásait is.” (12)

Erről a bizonyos Ural-altáji nyelvcsalád-ról az új magyar nagylexikon tömören csak annyit ír, hogy: *„hipotetikus, vitatott nyelvcsalád. Az urali nyelveket kapcsolatba hozták az altáji nyelvcsaláddal és feltételezték egy még korábbi ural-altáji nyelvcsalád létezését...az ural-altáji nyelvcsalád létét a tudósok többsége elveti.”* (13) Az urali alapnyelvről ugyanitt: *„a Kr.e. 3000 előtt létezett nyelvállapot, amelyből a finnugor és a szamojéd nyelvek származnak. Az írott források hiányában a maga természetes valóságában nem ismerhető meg, csak a történeti-összehasonlító nyelvészet módszereivel lehet következtetni szókincsére, nyelvtani rendszerére. Az alapnyelvi szókészlet nagyságára szintén csak következtetni lehet. Ebből a hipotetikus urali nyelvcsaládból eredeztetik a finnugor nyelvcsaládot.”*

Itt tartunk most. És csak reménykedhetünk. Talán ez a harc lesz a végső.

Szót kell ejtenünk, ha röviden is, a hazai nyelvészeti tudomány szakembereinek böszületét kiváltó sumer-magyar nyelv-összehasonlító kritikájáról is. Valószínű, hogy Ady Endrének kevés költeményét olvasták azok a legingerültebb, már-már a lovagiasság minden szabályát, az európai viselkedés minden alapvetőnek kívánt viselkedésformáját és szókincsét felrúgó nyelvtudósok, akik a sumér nyelvet náluknál valamivel jobban ismerőkről, amatőrnek, hazafiatlannak, dilettánsnak, sarlatánnak és sok minden más egyébnek tituláltakról Magyarországon megjelentettek.

Amilyen igyekezettel keresik a párhuzamokat, az esetleges hasonlóságokat a sumer nyelvnek magyar nyelvben esetleg fennmaradt maradványainak lehetséges elemeit egyes tudósok, ugyanolyan vehemenciával tagadják szinte őrjöngve a hazai nyelvész szakemberek.

A legnemtelenebb eszközökkel kifigurázott, délibábosnak csúfolt, a sumér-magyar nyelv rokonságát felvető, esetleges kapcsolatait vizsgáló, azokról különböző helyeken értekező, igen magas szellemi kvalifikációkkal rendelkező személyek megaláztató illetve a magát tudományos fellegrvárának egyre inkább elefántcsonttornyába zárkózó nyelvészek tudását lekicsinylő, személyét becsmérő kritikáknak csak bibliográfiai felsorolása kisebb könyvet is megtöltene. Csak két rövid idézet szeretnék közreadni, a leghitelesebbnek tartott nyelvész és történész szakember nagy példányszámban megjelent műveiből.

A sumér-magyar rokonságnak minden részletét is elvető, még a pusztá gondolatát is tagadó Pusztay János könyvében a következő áll: „a sumer és a magyar szó nagyon távol áll egymástól. Ugyanakkor viszont találunk csodálatos épségben és azonosságban fennmaradt szavakat is (isten, úr, szab, ugar, kapa, nap, eme).” (14) Pusztay nem elégséges ledorongolására, és egyes eltévelyedett külföldi szakemberek nem kellőképpen történő elítélésére (mint például Kramer, aki azt írta, hogy: „a sumér nem sémi, de nem is indoeurópai nyelv. Az úgynevezett agglutináló típusú nyelvek közé tartozik, amelyen például a török, a magyar...”) indult be Komoróczy Géza külsőleg is vezérelt belső öklendezése. Ami belőle kijött, az a „Sumer és magyar?” című pamfletjében olvasható. A tudományos szakember-szerző csak, mintegy mellékesen jegyzi meg, „hogyan az „életfa”-jelkép Mezopotámiában valószínűleg ismeretlen volt.” A könyvének egyik vezérmotívuma, a bagdadi múzeum tárlójában (a legutóbbi bombázásokban megsemmisült, de addig) látható, holmi puli-féle kutya alabástrom szobrocskája volt. Úgy vélte, hogy a puli megtalálásával, és figurájának múzeumi tárlóba helyezésével a sumér-magyar rokonságnak immáron nem csak képzelt nyelvi, de létező tárgyi bizonyítéka is lett. Ahogyan írja: „a puli sumer eredetét, s ezzel persze a sumer-magyar rokonságot Pálfalvy Sándor a mezopotámiai ásatások leleteivel akarta bizonyítani.” „A sumer-magyarológus szerzők bibliográfiáiban a szakirodalmi hivatkozásoknak egy másik fajtáját is felismerhetjük. Sűrűn idéznek olyan műveket, amelyek egyszerűen nem léteznek.” „Minden adatot a sumer-magyarológus” szerző ötlött ki.” „Előfordul azonban, hogy igazi könyveket idéznek, de a szerzők mondanivalóját vagy nem értették meg, vagy durván félremagyarázták.” (15)

Befejező mondatként, nem durva félremagyarázásként, csupán csak egyszerű tényként, a Magyar Tudományos Akadémia konzultatív szerkesztőbizottsága által szerkesztett, és a Magyar Nagylexikon Kiadó által 2002-ben Budapesten, Göncz Árpád fővédnökségével megjelentett Új Magyar Nagylexikon tizenötödik kötetében, a 182-ik oldalon a puli címszónál írottakat idézném. Ott szó szerint ez áll:

„Puli (*Canis familiaris ovilis villiosus hungaricus*): középnagy testű, terelő típusú magyar pásztorkutya. Legközelebbi rokonai a tibeti pásztorkutyák (a tibeti terrier és a lhassa apsos). Kialakulása és fennmaradása a népvándorlás kora óta a pásztoroknak köszönhető. Neve sumer nyelven „támadva terelő”...”

Az ugatás, mint mondják, nem hallatszik az éjig. Szegény puli mit is válaszolhatna asszirológus szakemberünk tudomány-átította vakkantására, miközben a hebraisztika tanszékvezető egyetemi tanára szerint Mezopotámiában nem létező életfa tövét feltartott hátsó lába alól boldog csaholással megöntözi?

Hozzászólt: Halasy-Nagy Endre

"Van a Magyar nyelvtudósoknak egy soha ki nem magyarázható közös vétjük, és pedig az, hogy **Sajnovics** Jánost a Finn-ugor nyelvrokonság megteremtőjének kiáltják ki, holott Sajnovics a már említett Demonstráció c. dolgozatában a Magyar, Lapp, Finn, török, kínai nyelvrokonságot mutatja be. Ezek szerint Sajnovics nem a neki tulajdonított Finn-ugor rokonság hanem a turanizmus megteremtője volt. Ezért a szégyenletes zűrzavar nyelvtudományunk terén."

Bárczy Géza, 1970

Sajnovics János emlegetése során nemigen ejtenek szót arról, hogy ő korántsem állt meg a lapp-magyar nyelvhasználásnál, hanem szorgalmazta a magyar nyelvnek más északi vagy keleti nyelvekkel való összehasonlítását: bizonyos értelemben tehát a turanizmus előfutárának tekinthető.

Nagyfalusy Lajos: Sajnovics János és a kínai nyelvhasználás. Kalocsai S.J. Gimnázium 1935-36 évi értesítője.

Jegyzetek:

- 1./ Engel Pál: Úrigyerekek tévúton. Népszabadság, 2001. május 12.
- 2./ A magyarság eredetének nyelvészeti kérdései. Táltos Kiadó 2007. 110. oldal.
- 3./ A magyarság eredetének nyelvészeti kérdései című tanulmánykötet 115. oldal. Táltos Kiadó 2007. Sepsiszentgyörgy. A finnugor elmélet és a magyar nyelv eredete című tanulmányában.)
- 4./ Gottfried Wilhelm von Leibniz (1646-1716) filozófus volt, aki meghirdette a tételt, hogy) a népek eredetének kérdéseire a nyelvek összehasonlítása, a nyelvek rokonságának bemutatása deríthet fényt
- 5./ Az Arany által csak égetőnek titulált Hunfalvyról nagyszalontai magányában írta meg Josef Budenzhez címezve epigrammáját: „Igazi vasfejú székely ez a Bálint, nem arra megy, amerre Hunfalvy Pál int...” Az égetés tényét Bártfai Szabó László leveleiből tudjuk, ő írja le, hogy Bálint Gábor kutatási eredményeit Hunfalvy az irodájába kérte, és ott, mint égetnivaló sületlenséget beosztottjával elégette.
- 6./ az 1886. évi május 24-én tartott ülésén
- 7./ Fischer Károly Antal: A hunok és magyarok „fekete” illetve „fehér” elnevezésének megfejtése. Budapest, 1888.
- 8./ Idézi Erdélyi István: A magyar őstörténet néhány alapproblémája. Kelet-Kutatás, 1989. ősz., 19.o. Trefort Ágoston vallás és közoktatásügyi miniszter nevéhez fűződik a magyar nyelv, mint tantárgy oktatásának kötelezővé tétele a népiskolákban 1879. évi törvénycikk. Az MTA-nak elnöke volt, 1888-ban bekövetkezett haláláig.
- 9./ Új magyar Nagylexikon. 18. kötet 11-ik oldal.
- 10./ Remek szó-összehasonlítási példákat is hoz erre: kínaiul az ég az ge, kínaiul az éj az ye, az út az tu, a szív kínaiul syn, stb.
- 11./ Pusztay János: Az „ugor-török háború” után Magvető Kiadó, Gyorsuló idő, Budapest 1977., 176 .
- 12./ Pusztay János: Az „ugor –török háború” után Magvető Kiadó, Gyorsuló idő, Budapest 1977., 176 .
- 13./ Új Magyar Nagylexikon, 18. kötet 10-ik oldal.)
- 14./ Pusztay János. Az ugor-török háború után. Magvető Kiadó, Gyorsuló Idő sorozat, Budapest 1977. 43. oldal.
- 15./ „Sumer és magyar?” Gyorsuló idő, Magvető Kiadó, Budapest 1976., 95. oldal.)